

Z INTEGRITETO LOKALNIH INSTITUCIJ PROTI ORGANIZIRANI KORUPCIJI ZA TRAJNOSTNI RAZVOJ

BOJAN DOBOVŠEK

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
bojan.dobovsek@um.si

Sinopsis Organizirana korupcija je nov koncept, ki kot rdeča nit povezuje ogrožanja poznomoderne družbe in je še posebej izpostavljena na ravni lokalnih skupnosti. Boj proti korupciji je osrednji del Agende mednarodne skupnosti za trajnostni razvoj do leta 2030. Ključ do integritete lokalnih skupnosti je v nadzoru finančnih tokov, kjer se kot problemi kažejo predvsem v financiranju političnih kampanj, upravljanju lokalnega premoženja in javna naročila. V ta namen je v prispevku opredeljen koncept organizirane korupcije, ki je predmet razprav pri trenutnih spremembah Konvencije Združenih narodov proti korupciji (MKZNP). Največji problemi tranzicijskih držav se kažejo v delovanju pravne države, razvoj demokracije ter šibke institucije in netrajnostni razvoj. Podlaga za te probleme v Sloveniji je prav organizirana korupcija, ki se na lokalnem nivoju kaže v koruptivnem političnem financiranju, kadrovanju in šibkem nadzoru v družbah v državni ali lokalni lasti in koruptivnih javnih naročilih. Iz kriminalističnega vidika so izpostavljeni problemi preiskovanja finančnih tokov in nedodelanih institutov obrnjenega dokaznega bremena in finančnih preiskav. V zaključku bodo zato predlagani ukrepi za odkrivanje in preprečevanje tovrstnih pojavov na ravni lokalnih skupnosti v Sloveniji, ki omogočajo pravičnost in močne institucije, kar je tudi v skladu s cilji trajnostnega razvoja OZN (16. cilj).

Ključne besede:

organizirana
korupcija,
Združeni narodi,
integriteta,
politično
financiranje,
lokalne skupnosti

WITH INTEGRITY OF LOCAL INSTITUTIONS AGAINST ORGANIZED CORRUPTION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

BOJAN DOBOVŠEK

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
bojan.dobovsek@um.si

Abstract Organized corruption is a new concept that, as a red thread, connects the threats of late modern society is exposed at the level of local communities and sustainable development. Anti-corruption battle must be central to the international community's 2030 Agenda for Sustainable Development. The key to the integrity of local communities lies in the control of financial flows, where problems are in the financing of political campaigns, local property management and public procurement. For this purpose, the paper defines the concept of organized corruption, which is the subject of discussions in the current amendments to the United Nations Convention against Corruption (UNCAC). The biggest problems of transition countries are manifested in the functioning of the rule of law, the development of democracy and weak institutions and unsustainable development. From the penal law point of view, the problems of investigating financial flows are mainly because of the undefined institutes of reversed burden of proof and financial investigations. In the conclusion, therefore, measures will be proposed to detect and prevent such phenomena at the level of local communities in Slovenia.

Keywords:
organized
corruption,
United Nations,
integrity,
political financing,
local community

1 Prolog

Organizirana korupcija je nov koncept, ki kot rdeča nit povezuje ogrožanja poznomoderne družbe, onemogoča njen trajnostni razvoj in je še posebej izpostavljena na ravni lokalnih skupnosti. Slovenija vsako leto zaradi različnih oblik korupcije izgubi 3,5 milijarde evrov, kar je okoli eno tretjino proračuna Slovenije. Ta številka je v bistvu enaka proračunu države za zdravstvo (3,3 milijarde evrov), skoraj enaka porabi za starejše (skoraj 3,8 milijarde evrov), 3,5 milijarde evrov, izgubljenih zaradi korupcije v Sloveniji, je več kot 9-kratnik celotnega zneska za letni proračun za policijo (skoraj 374 milijonov evrov) in ne nazadnje Slovenija za izobraževanje namenja 1,8 milijarde evrov, kar je le polovica denarja, ki se izgubi zaradi korupcije. Če bi denar razdelili med ljudi, bi vsak od nas prejel 1.716 € ali pa vsak dan 1 kg kruha (ali dve pivi) (The Greens/EFA, 2018). Če izhajamo iz besed Meška idr. (2021), se globalni problemi najučinkoviteje rešujejo na lokalni ravni in korupcija je globalni problem, zato jo začnimo reševati na lokalni ravni.

V obdobju krize naj bi se pojav prevar in korupcije še povečal in ponudil nove priložnosti za izvedbo le teh. Transparency International [TI] (2022) poroča, da v času pandemije covid-19 večina držav ni naredila pomembnejših premikov v smeri preprečevanja korupcije, obenem pa je Slovenija v letu 2021 dosegla manj točk glede na predhodna leta in s tem nazadovala na lestvici zaznane stopnje korupcije v javnem sektorju. Zato ne preseneča, da so Združeni narodi (v nadaljevanju ZN) za ciljni datum Agende trajnostnega razvoja postavili leto 2030 in med ključne cilje postavili cilja 16.4: »znatno zmanjšati nezakonitih finančnih tokov in tokov orožja, okrepiti izterjavo in vrnitev ukradenih sredstev ter boj proti vsem oblike organiziranega kriminala« in 16.5: »zelo zmanjšati korupcijo in vse oblike podkupovanja«. V ta namen potekajo tudi postopki posodobitev konvencij ZN.

Da korupcija ovira trajnostni razvoj, je razvidno tudi iz zadnjih dokumentov TI (2022). Glede na dobro uveljavljene povezave med korupcijo in mirom, pravičnostjo in enakostjo že dolgo trdijo, da mora biti boj proti korupciji osrednji del Agende mednarodne skupnosti za trajnostni razvoj do leta 2030 (v nadaljevanju Agenda 2030). Kjer korupcija pesti zdravstvo, bo napredek pri doseganju ciljev na področju zdravstvenega varstva omejen. Kjer korupcija uniči šolstvo, so cilji glede izobraževanja verjetno neuresničeni. Kjer korupcija posega v zagotavljanje storitev, bo skoraj nemogoče doseči cilje glede izkoreninjenja revščine, čiste vode in cenovno

dostopne energije. 16. cilj trajnostnega razvoja, ki se osredotoča na mir, pravičnost in vključenost, je temelj Agende 2030. Brez napredka v smeri miroljubnih, pravičnih in vključujočih družb bo vsak napredek v smeri drugih ciljev trajnostnega razvoja verjetno razdrobljen in kratkotrajen. Zato je tako pomembno spremljati, kako hitro države napredujejo proti štirim ambicioznim protikorupcijskim ciljem, določenim v cilju 16: 16.4 – Občutno zmanjšati nezakonite finančne tokove in tokove orožja, okrepani izterjavo in vračanje ukradenih sredstev ter se boriti proti vsem oblikam organizirane kriminalitete. 16.5 – Bistveno zmanjšati korupcijo in podkupovanje v vseh oblikah. 16.6 – Razviti učinkovite, odgovorne in pregledne institucije na vseh ravneh. 16.10 – Zagotoviti javni dostop do informacij in zaščititi temeljne svoboščine.

Po pregledu ciljev trajnostnega razvoja ZN v okviru Agende 2030 (Meško, 2022), ki so nastali na podlagi analize družbenih procesov, v ZN izpostavljajo prav cilj, ki se osredotoča na mir, pravičnost in močne institucije (znotraj katerega je indeks zaznave korupcije), kot enega od tistih, ki je najbolj izrecno fokusiran na problem korupcije v najširšem smislu, čeprav se zrcali tudi v vseh ostalih ciljih, posredno ali neposredno. Prav 16. cilj ZN, močne institucije za rešitev korupcije in demokracije na Zahodnem Balkanu, poudarjajo tudi Benedek in drugi (2010) in ugotavljajo, da je treba odgovore iskati predvsem v preventivi, močni civilni družbi in državi brez korupcije. O škodljivosti korupcije predvsem na lokalno okolje pričajo številne objave v medijih, zato v nadaljevanju izpostavljamo problematiko korupcije v lokalnem okolju v Sloveniji.

Iz analize literature in raziskave, fokusirane na korupcijo v Sloveniji v lokalnem okolju (Dobovšek, 2019), lahko zaključimo, da je izredno veliko kršitev na ravni lokalne skupnosti, še posebej v zvezi z razpolaganjem s stvarnim premoženjem. Kot ugotavlja Komisija za preprečevanje korupcije (KPK) v svojih dokumentih in kot smo ugotavljali v raziskavi o neformalnih mrežah (Dobovšek in Meško, 2008), gre za tipično okolje, kjer so še posebej zaradi geografskih značilnosti (manjši skupni prostor) izpostavljene osebne povezave med ljudmi – in s tem tudi med lokalnimi oblastniki in funkcionarji (župani, podžupani, občinskimi svetniki). Prav tako gre za manjši nadzor in nezmožnost sankcioniranja (glede na določbe »Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-1-UPB2)«, 2012) kolektivnih organov (občinskega sveta, ki je edini organ odločanja v občini) za posamezna kazniva dejanja.

Manjši nadzor se kaže v več smereh: na ravni občine imamo najprej župana, ki je glede na določbe Zakona o lokalni samoupravi (2018) zakoniti zastopnik občine in hkrati skrbnik za zakonito delovanje lokalnega samoupravnega telesa. Organ odločanja tega istega samoupravnega telesa pa je občinski svet, ki je politično sestavljeno telo, praviloma z večino »županove liste«. S tem se občinsko telo spremeni v voljo župana. Vprašanje je, koliko župan, kot skrbnik zakonitosti, objektivno in nepristransko spremlja tovrstno ocenjevanje. Drugega neposrednega zakonskega nadzornega mehanizma nad delom občinske samoupravne skupnosti ni. Obstaja sicer še nadzorni odbor občin, vendar pa slednji izvaja zgolj dela in naloge podobnim Računskemu sodišču – torej nadzira racionalnost, smotrnost in gospodarnost ravnanja z občinskim premoženjem. Ne govori pa toliko o splošnem zakonitem ravnanju občine. Obstaja sicer še tretji nadzor – nadzor volivcev – torej, če ljudje niso zadovoljni z delom občine, na naslednjih volitvah ne izvolijo ponovno istih posameznikov, vendar pa se to v določenih primerih ne izkazuje kot učinkovito, saj ljudje, čeprav je bil župan obsojen nezakonitih ravnanj, še vedno izvolijo isto osebo, ker je po njihovem mnenju veliko naredil za občino (gradnja infrastrukture, vrtcev in drugih stvari). S tem v zvezi je že Komisija za preprečevanje korupcije opozorila na pomanjkanje integritete funkcionarjev v nekaterih občinah in njihov brezbrizen odnos do etičnosti ravnanja ter ugleda, ki bi ga morali uživati in varovati pri svojem delu ter v javnosti. Komisija tako opozarja na pomanjkljivo zakonsko ureditev, ki bi, podobno kot pri državnih organih, omogočala razrešitev lokalnih funkcionarjev – možnost izreka nezaupnice, odpoklica funkcionarja in tako naprej. Vse navedeno nakazuje, da je korupcija na lokalni ravni prepletena v vse podsisteme, je zelo dobro organizirana in zato predstavlja oviro trajnostnemu razvoju Dobovšek (2019).

1 Organizirana korupcija – opredelitev koncepta

Največji problemi sveta predvsem pa tranzicijskih držav se kažejo v nedelovanju pravne države, nedelujoči demokraciji ter šibkih institucijah in netrajnostnem razvoju. Vse to povzroča revščino in vse večje razslojevanje, posledično lakoto in prehransko nevarnost, problem dostopnosti do zdravstva, šolstva, vode, energije in varnosti na vseh ravneh (Meško, 2022). Vsa omenjena ogrožanja kot rdeča nit povezuje korupcija v vseh pojavnih oblikah. Zaradi nevarnosti, ki jih korupcija pomeni za razvoj demokracije, ki je podlaga za trajnostni razvoj, je korupcija postala vodilna tema političnih razprav na vseh ravneh, kjer so predvsem aktivni ZN. Tako

so trenutno v postopku posodobitve in sprejemanja tri ključne konvencije ZN: konvencija Združenih narodov proti korupciji (MKZNP) – (UNCAC), konvencija Združenih narodov proti mednarodni organizirani kriminaliteti (MZNMOK) – (UNTOC) in nova konvencija Združenih narodov proti kibernetiski kriminaliteti (Global Initiative Against Transnational Organized Crime [GI-TOC], 2022).

Dokumenti se soočajo s prej navedenimi varnostnimi vprašanji z namenom informiranja o prihajajočih političnih in strokovnih razpravah. V dokumentih se omenjajo najhujše oblike korupcije, kot so ugrabitev države (ang. *state capture*), sistemska korupcija, korporativna kriminaliteta in kriminalno upravljanje (države, institucij, lokalnih skupnosti), ki jih lahko opredelimo s konceptom organizirane korupcije, ki je bil izdelan za države Zahodnega Balkana.

Na Zahodnem Balkanu je bil prepoznan takšen slog upravljanja z organizirano korupcijo, ki jo kot takšno v raziskavi GI-TOC opredeli Zvekić.¹ Pri tem se dogovarjajo politične, poslovne in kriminalne elite, da bi ohranile in zaščitile svoje interese in vplivale na javne funkcije in premoženje. Zvekićev koncept organizirane korupcije je v tem dokumentu nadgrajen kot ključni način razumevanja koruptivnih globalnih in lokalnih trendov. Povezave med organizirano kriminaliteto na vseh ravneh in korupcijo so torej priznane na državni ravni (KPK), ki jo na najbolj skrajni ravni lahko opišemo kot državno kapitalizacijo.

Na lokalni ravni pa jo lahko najbolj skrajno opišemo kot kriminalno notranje upravljanje v povezavi s korporacijsko kriminaliteto. Najpomembnejši način za razumevanje teh pojavov ni v njihovi definiciji, ampak v tem, kako medsebojno delujejo in posledično povzročajo škodo družbi: s spodkopavanjem pravne države; s spodkopavanjem demokracije in predpisov; z degradacijo okolja; s spodkopavanjem varnosti in zaščite življenja; z nezmožnostjo zagotavljanja storitev in gospodarstva. Na kratko, organizirana korupcija spodbuja nezakonite trge in s tem spodkopava delovanje državnih institucij in onemogoča izvajanje zakonodaje (Tennant, 2021).

¹ Zvekić organizirano korupcijo definira kot vpletenost in/ali uporabo organiziranega interesnega subjekta, kriminalnega ali ne, v različnih oblikah korupcije in z njo povezanih nedovoljenih dejanj s položaja moči in/ali s političnim kritjem za pridobitev finančne, politične ali družbene koristi. Pri tem ne gre samo za sistemske nezakonite finančne koristi in nepravilno vplivanje pri odločanju, ampak tudi za sistemsko kupovanje in vpliv za podporo za pridobitev ali obstanek na politični in gospodarski moči (Zvekić in Roksandić, 2021; GI-TOC, 2021).

Pri organizirani korupciji je težko ugotoviti iniciatorja in kdo koga ugrabi ali skorumpira. Zato so pojavi medsebojno povezani in s tem ohranjajo ugrabitev države, kriminalno upravljanje in korporativno kriminaliteto. Pregled problematike korupcije v lokalnem okolju v Sloveniji (Dobovšek, 2019; Dobovšek in Slak, 2021; Škrbec in Dobovšek, 2013) pokaže na odsotnost oziroma šibkost upravljanja območja, kot enega izmed treh ključnih dejavnikov za pojav žarišč korupcije in organizirane kriminalitete. Enako izhaja tudi iz poročil GI-TOC (2019). Druga dva dejavnika sta lokacija in gospodarska ranljivost. Osnovna dinamika omenjenih dejavnikov je predstavljena na sliki 1.

Slika 1: Kaj ustvarja žarišča korupcije in organizirane kriminalitete (GI-TOC, 2019: 7–8).

Vir: lasten.

Sinergično delovanje omenjenih dejavnikov je logično. Odsotnost lokalnega upravljalca je lahko posledica oddaljenosti lokacije, ki je lahko razlog tudi slabi ekonomski razvitosti določene lokalne skupnosti. Po drugi strani, pa je lahko slaba ekonomska razvitost nekega območja razlog za neobstoje motivacije, da se do takšnega območja razvije transportna infrastruktura, kar spet vpliva na zmanjšano možnost državnega upravljanja tovrstnega območja. Vse omenjeno pa vpliva na odnos lokalne skupnosti do korupcije. Ta odnos pa je ključnega pomena. V primeru, da ima lokalna skupnost občutek, da neformalna skupina ne nadomešča le

formalnega upravljavca, temveč tudi pomaga dobavljati produkte in storitve, ki jih lokalna skupnost ne zmore (ali noče).

Če razvijamo koncept naprej in analiziramo pojavne oblike korupcije in boj proti korupciji na Zahodnem Balkanu, vidimo, da je osrednja vloga politike na vseh ravneh tako v boju proti korupciji kot v ohranjanju korupcije. Iz poročil se izoblikuje koncept organizirana korupcija, saj se z njim pojasni, kako je korupcija vpeta v politično ekonomijo številnih držav v (GI-TOC, 2021).

Politične stranke skozi volitve prevzemajo politično moč, pridobivajo vpliv na gospodarstvo in nadzor javnih financ ter kadrovanje javnih funkcionarjev. Zmaga omogoča uporabo državnih sredstev in podjetij za zagotavljanje pokroviteljstva ter pridobivanje finančnih, političnih in družbenih koristi. V takšnem okolju so volitve pogosto tekma, v kateri zmagovalec dobi vse, ne le za politične stranke, ampak tudi za tiste, ki imajo koristi od pokroviteljstva. Iz tega torej sledi, da imajo tisti, ki profitirajo od oblasti, v interesu financirati politične stranke in volitve. Če smo v uvodu izpostavili ugotovitve glede korupcije na vseh prejšnjih posvetih o varnosti v lokalnih skupnostih, vidimo, da je problem korupcije še bolj pereč na lokalni ravni, zato je še kako pomembno zmagati na volitvah na lokalni ravni.

Financiranje lokalnih volilnih kampanj je povezano s pridobivanjem moči. Ko pa je moč pridobljena, obstaja najbolj pomembna razsežnost političnega financiranja, in sicer nadzor nad finančnimi naložbami in gospodarstvom preko upravljanja premoženja v lasti lokalnih skupnosti in po raziskavah najbolj pereč problem, problem javnih naročil (Dobovšek in Premrl, 2020). Pri tem se postavlja vprašanje kako se tovrstne mehanizme uporablja za ohranjanje in širitev moči ter bogastva. Lahko povzamemo, da so za organizirano korupcijo potrebni trije stebri, ki omogočajo njeno delovanje, financiranje volitev, upravljanje lokalnega premoženja in obvladovanje javnih naročil, kar prikažemo s sliko 2.

Slika 2: Stebri organizirane korupcije

Vir: lasten.

Slika 2 prikazuje različne manifestacije organizirane korupcije, vidimo, da so odzivi pristojnih institucij v veliki meri usmerjeni le na določene stebre ali le dele njih. Strategije, ki se osredotočajo le na nekatere dele ali posamezen steber, ne morejo zrušiti strehe. Še posebej neuspešno je sodelovanje posameznih institucij, saj gre pri odpravi tovrstnih korupcijskih ravnanj za načelo sledenja denarju in je ključ odpravljanja na finančnih institucijah. Sodelovanje policije, tožilstva, Finančne uprava Republike Slovenije, Računskega sodišča, KPK, uradov in agencij (npr. Urad za preprečevanje pranja denarja in financiranje terorizma) z lokalnimi avtoritetami in institucijami je ključno pri razkrivanju koruptivnih finančnih tokov. Seveda pri tem ne smemo pozabiti na profesionalno preiskovalno novinarstvo, ki vse to predstavi ljudem – volilcem. Koruptivno financiranje volitev je namreč prvi korak h kadrovanju za koruptivno upravljanje lokalne premoženja in koruptivnim javnim

naročilom, kar omogoča organizirano korupcijo in izgubo tiste štruce kruha (ali dveh piv) vsak dan, vsakega občana.²

2 Epilog

Pogoj doseči cilje trajnostnega razvoja ZN je v prvem koraku odprava korupcije na vseh ravneh, predvsem organizirane, ter s 16. ciljem Agende 2030 znatno zmanjšati nezakonite finančne tokove, okrečiti izterjavo in vrnitev ukradenih sredstev ter boj proti vsem oblikam korupcije in organizirane kriminalitete. Vladajoči na vseh ravneh morajo storiti več za prednostno obravnavo protikorupcijskih ukrepov, če želijo doseči cilje trajnostnega razvoja do leta 2030. Dve področji, ki vzbujata posebno skrb, sta politična korupcija in pranje denarja, kar je predmet našega nadaljnjega raziskovanja. Platforme ZN UNTOC, UNCAC in cilji trajnostnega razvoja lahko samo v kombinaciji nudijo kohezivno in učinkovito strategijo za preprečevanje korupcije. Normativne platforme UNTOC in UNCAC imamo, sta v fazi prenove, treba pa bo pristopiti k implementaciji dogovorjenega.

Večina zakonodaje je v Sloveniji na splošno usklajena z mednarodnimi standardi, vendar obstajajo izrazite težave pri izvajanju zakonov. V zakonodaji torej obstaja vrsta lukenj, ki jih je treba urediti, po drugi strani pa se ljudje prepogosto zavestno nagibajo k obidu zakona, da bi uveljavljali lastne finančne interese in vplivali na oblast. Ni zakona, ki bi se izvajal sam od sebe, kot ni zakona, ki ga ni mogoče zaobiti. Gre za kulturo integritete in zakonitosti, ki sta pomembni sestavini same politične kulture. V takšnih razmerah je vloga nadzora in nadzornih mehanizmov izjemnega pomena, čeprav, kot je navedeno zgoraj, kontrola in nadzor sama po sebi ne moreta vsiliti in zaščititi preglednosti in odgovornosti. Po eni strani so številne nadzorne strukture same politizirane in zato v rokah zadevnih političnih strank, zlasti tistih na oblasti. Koordinacija in sodelovanje med nadzornimi institucijami ne deluje. Za zaježitev organizirane korupcije je v prvem koraku, financiranju kampanj, mogoče uporabiti vrsto obstoječih političnih instrumentov, vključno s predpisi o financiranju kampanj, prijav dohodkov in premoženja, registri lobiranja in drugo.

² Ali pa če bi vsak od nas vsako leto prejel 1.716 €, kakšen dopust bi si lahko privoščil.

Nadzor nad postopki in institucijami je ena glavnih funkcij civilne družbe: nevladnih organizacij, preiskovalnega novinarstva in medijev ter akademskega sveta. Takšna vloga civilne družbe obstaja, vendar pa ni vrednotenja takšne vloge. Veliko je tudi primerov zlorabe medijev, še posebej spletnih in družbenih medijev. Glede na široko uporabo in vpliv družbenih medijev in anket je treba to področje nujno regulirati. Pri tem se zlorablajo marketinške kampanje, ki so pogoste ob odpiranju velikih infrastrukturnih objektov.

Ne nazadnje lahko opozorimo na potrebo po napredku sistema nadzora v pregleden, interaktiven, za uporabo prijazen in preprost digitaliziran sistem, ki bo spremljal porabo javnega denarja in delovanja funkcionarjev. Tako bi lahko bila v veliko pomoč izdelava spletne platforme, enega mesta, kjer bi lahko našli vse podatke ter jih preprosto analizirali in spremljali.

Literatura

- Benedek, W., Daase, C., Dimitrijević, V. in Duyne, P. (ur.). (2010). *Transnational terrorism, organized crime and peace-building: Human security in the Western Balkans*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230281479>
- Dobovšek, B. in Meško, G. (2008). Informal networks in Slovenia : a blessing or a curse?. Problems of post-communism, ISSN 1075-8216, Mar./Apr. 2008, vol. 55, no. 2.
- Dobovšek, B. (2019). Posebnosti korupcije v ruralnem okolju v Sloveniji. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *Uvod v razpravo o varnosti v urbanih in ruralnih okoljih: Konferenčni zbornik* (str. 109–120). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Dobovšek, B. in Premrl, P. (2020). Problematika upravljanja gospodarskih družb v večinski lasti lokalnih skupnosti. V G. Meško, R. Hacin in K. Eman (ur.), *6. Nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Varnost v ruralnih in urbanih okoljih: Konferenčni zbornik* (str. 37–48). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Dobovšek, B. in Slak, B. (2021). Lokalna skupnost kot humusni ali repelentni dejavnik za organizirano kriminaliteto in vloga policije. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *7. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Policijsko delo v skupnosti in zagotavljanje varnosti v lokalnih skupnostih: Konferenčni zbornik* (str. 167–184). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- The Greens/EFA. (7. 12. 2018.) *The costs of corruption across the European Union*. <https://www.greens-efa.eu/en/article/document/the-costs-of-corruption-across-the-european-union>
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (20. 5. 2019). *Hotspots of Organized Crime in the Western Balkans. Local vulnerabilities in a regional context*. <https://globalinitiative.net/analysis/oc-western-balkans/>
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (2021). *Economy of Political Organized Corruption and Anti-Corruption in the Western Balkans*. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/10/Infrastructure-of-integrity-24-GITOC.pdf>
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime. (31. 3. 2022). *Guidance notes on a draft convention on cybercrime*. <https://globalinitiative.net/analysis/un-cybercrime-convention/>
- Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2). (2012, 2015, 2016, 2017, 2020, 2021). *Uradni list RS*, (50/12, 54/15, 6/16, 38/16, 27/17, 23/20, 91/20, 95/21, 186/21).

- Meško, G. (2022). Cilji trajnostnega razvoja in programska skupina varnost v lokalnih skupnostih. V G. Meško in I. Kokoravec (ur.), *8. nacionalna konferenca o varnosti v lokalnih skupnostih: Cilji trajnostnega razvoja in varnost v lokalnih skupnostih: Konferenčni zbornik* (str. 5–19). Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Meško, G., Dobovšek, B. in Tominc, B. (ur.). (2021). *Criminal justice and security in Central and Eastern Europe: Perspectives of Rural Safety, Security and Rural Criminology*. Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://doi.org/10.18690/978-961-286-505-4>
- Škrbec, J. in Dobovšek, B. (2013). Corruption capture of local self-governments in Slovenia. *Lex Localis*, 11(3), 615–630. [https://doi.org/10.4335/11.3.615-630\(2013\)](https://doi.org/10.4335/11.3.615-630(2013))
- Tennant, I. (20. 5. 2021). *All roads lead to Rome: Towards a coordinated multilateral response to organized crime and corruption*. Global initiative Against Transnational Organized Crime. <https://globalinitiative.net/analysis/all-roads-lead-to-rome-organized-crime-corruption/>
- Transparency International (2022). *Corruption Perceptions Index*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>
- Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2). (2007, 2008, 2009, 2010, 2018). *Uradni list RS*, (94/07, 76/08, 79/09, 51/10, 30/18).
- Zvekić, U. U. in Roksandić, S. (2021). *Infrastructure of integrity: Western Balkans anti-pledge monitor*. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2020/10/Infrastructure-of-integrity-34-GITOC.pdf>